AUT, XLII-XLIII, 2004-2005, p. 279-286

MICRO-TEXTELE INJONCTIVE

de
Mariana PITAR

Între fraza injonctivă şi textul injonctiv, constituit din genuri majore precum *reţeta de bucătărie*, *instrucţiunile de folosire*, *ghidurile turistice* etc., se găsesc anumite texte scurte, construite pe actul injonctiv, pe care le întâlnim sub forma unor *avize*, *atenţionări* sau *interdicţii*, aflate cel mai adesea în locuri publice.

Deşi restrânse ca dimensiune, putând fi formate chiar şi numai dintr-un cuvânt, le considerăm texte, deoarece ele transmit singure un anumit mesaj şi au un rol comunicativ foarte clar şi bine delimitat, fiind expresia unui act de comunicare între o autoritate (administrativă, politică instituţională etc.), ca autor, şi publicul larg sau "cetăţeanul", ca destinatar. Ne raliem astfel opiniei unor lingvişti precum Plett sau E. Vasiliu care considerau că un text poate fi format dintr-un singur cuvânt sau dintr-o singură frază:

"... o singură frază poate constitui, cel puţin în anumite împrejurări un text (tot în anumite împrejurări, şi o singură propoziţie poate constitui un text)" (E. Vasiliu, 1990 : 24).

În cele ce urmează vom analiza aceste texte ca tipuri, dar şi din punct de vedere pragmatic, ca intensitate a valorii injonctive şi ca expresie a unui anumit tip de relaţie între cei doi participanţi la actul de comunicare, folosindu-ne de un corpus de exemple din română şi franceză.

1. Din punct de vedere *formal*, aceste texte sunt alcătuite dintr-un număr redus de cuvinte sau fraze. Ele se întind de la un simplu cuvânt, la câteva cuvinte ce formează sintagme sau chiar fraze. Aceste fraze pot forma mici texte, dar pot fi rupte între ele prin spaţii sau semne de punctuaţie.

Din punct de vedere *funcţional* ele constituie expresia unei comunicări esenţializate, concentrate, între doi factori:

– *autorul*, care este fie o persoană particulară (mai rar), fie, cel mai adesea, o *autoritate*, administrativă, politică, profesională;

– *destinatarul* este cetăţeanul, atunci când avem de-a face cu anunţuri, avize sau atenţionări de interes general, plasate în locuri publice sau în localuri administrative, sau anumite categorii

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

profesionale şi în aceste caz este vorba de o interacţiune mai specializată.

Textul este întotdeauna unidirecţional, mergând de la această autoritate spre destinatar.

Majoritatea textelor de acest tip sunt *atenţionări* sau *interdicţii,* iar conţinutul lor are o puternică forţă ilocutorie. Aceasta este cu atât mai pregnantă cu cât textul este mai scurt. Iată câteva astfel de exemple, formate dintr-un singur cuvânt: *Danger! Pericol*! Textul este format aici din substantive cu o mare încărcătură semantică. Atunci când atenţionările sunt formate din verbe, interdicţia se exprimă prin forma negativă a verbului: *Ne pas fumer! Ne pas deranger! Ne pas entrer!* Spre deosebire de limba franceză, unde injonctivul este redat prin infinitivul verbului, în limba română se foloseşte imperativul, la persoana a doua plural: *Nu intraţi!, Nu deranjaţi!*

Astfel de atenţionări mai pot fi formate dintr-un substantiv-subiect şi participiul verbului: *Fumatul interzis*! *Entrée interdite*! sau din verbul la imperativ forma negativă şi complementul direct: *Nu călcaţi iarba*! *Nu depăşiţi linia (marcajul)! Présenter votre badge*! Acestea se pot extinde printr-o eventuală enumerare a celor interzise: *Entrée interdite aux chiens, enfants* (etc).

Interdicţiile de acest tip au forţa ilocutorie cea mai mare. Există mai multe modalităţi gramaticale şi lexicale care marchează această forţă ilocutorie:

– concentrarea expresiei într-un număr cât mai mic de cuvinte, dar cu un puternic semantism; cu cât textul este mai scurt, cu atât impactul asupra utilizatorului este mai puternic;

– forma negativă a verbului, care accentuează caracterul de interdicţie;

– adăugarea unor cuvinte care conţin în semantismul lor semul [*atenţionare*], [*interdicţie*], cum ar fi ATENTIE, STOP, STAI înaintea textului propriu zis, ca de exemplu: *Atenţie! Câine rău!; Stop! Nu atingeţi! Pericol de moarte!*;

– elemente extra-verbale precum: litere majuscule, mărimea şi forma caracterelor, culoarea caracterelor şi culoarea de fond a semnului, semnul exclamării;

– sensul general al contextului, şi anume gradul de periculozitate al locului în care interdicţia este amplasată; interdicţia va fi mult mai puternică amplasată pe un stâlp de înaltă tensiune decât pe un petec de gazon din parc.

Toate acestea adaugă noi elemente care sunt menite să atragă atenţia utilizatorului. Nu ne vom opri aici la textele specifice semnelor de circulaţie care excelează prin forma scurtă şi concentrarea semantică, până

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

la dispariția completă a elementului verbal şi trecerea la o comunicare de tip simbolic[1]. Aceasta se explică şi se justifică cel mai adesea prin necesitatea stringentă şi rapidă a respectării acestor interdicții, mai ales când sunt plasate în locuri periculoase. Eliminarea oricăror elemente de altă natură orientează atenția cititorului spre ceea ce este absolut necesar în acest tip de comunicare. Pe de altă parte, ea reflectă în gradul cel mai înalt raportul de autoritate pe care îl întreține cu destinatarul.

2. Acest tip de text, caracterizat în primul rând prin dimensiunea redusă, se poate extinde la fraze mai lungi, cu caracter explicativ, dar care mențin aceeaşi distanță față de destinatar.

Există mai multe tipuri de extindere a interdicției, cu funcții diferite. Vom analiza în acest sens câteva exemple caracteristice:

a) Intrarea interzisă persoanelor străine!

Prelungirea interdicției se face, în exemplele de acest gen, prin precizarea destinatarului sau prin circumscrierea destinatarilor în două sfere: cei cărora li se aplică interdicția şi cei care fac excepție. În exemplul de mai sus este precizat destinatarul la care se referă interdicția, şi anume persoanele străine de instituția sau biroul respectiv.

Am identificat şi un caz complementar, ca în exemplele următoare:

Parking reservé aux personnes autorisées munies de badge.

Intrare numai pentru persoanele autorizate.

Aici interdicția este implicită, împreună cu destinatarii ei (toți ceilalți în afara celor precizați) şi se aplică prin excludere. Partea explicită a anunțului o constituie, de fapt, contrariul interdicției, şi anume permisivitatea.

Această exclusivitate poate fi exprimată prin cuvinte din sfera semantica a verbului *a rezerva*, aşa cum este cazul exemplului din franceză, sau printr-un adverb (*numai*) care exprimă excluziunea, ca în exemplul din română.

b) Fenêtre sous alarme. Ne pas ouvrir!

Nu atingeți! Pericol de electrocutare!

Acest tip de texte este format din două propoziții separate. Una care exprimă conținutul interdicției, iar cealaltă justificarea ei. Relația de natură

[1] Trebuie să remarcăm aici că în Franța, spre deosebire de țara noastră, semnele de circulație conțin aproape întotdeauna şi elementul verbal corespunzător. Din punct de vedere al eficienței, acesta poate reprezenta o piedică pentru reacțiile conducătorului auto care nu are timp să citească texte, oricât de scurte ar fi acestea, în timpul traficului. Pe de altă parte, textul scris întăreşte, prin repetare, valoarea semantică a semnului. Aceste diferențe, ca multe altele din alte domenii, țin de o cultură sau de un specific al fiecărui popor.

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

explicativă, justificativă, nu se exprimă explicit, prin mijloace gramaticale, ci este o relaţie implicită. Există, de asemenea, o diferenţă de intensitate locuţionară între aceste două fraze: cea care exprimă interdicţia este mai puternică, marcată întotdeauna printr-un semn de exclamare, cea justificativă este mai puţin intensă, ea putând primi sau nu acest semn, în funcţie de gradul de pericol implicat, aşa cum este cazul textului în română.

c) *Pour votre sécurité, cette voiture peut être écoutée.*

În acest text, relaţia de subordonare, de tip explicativ, între cele două sintagme este exprimată explicit prin prepoziţia *pour*. Valoarea de obligativitate, de interdicţie, este, de altfel, destul de estompată, până la dispariţie, având mai degrabă un aspect de prevenire sau de simplu anunţ. Tonul este neutru.

d) Unele texte de acest gen sunt simple indicaţii de folosire şi atunci acestora li se adaugă subordonate cauzale justificative, dar fără elementele relaţionale explicite:

Faire l'appoint, l'appareil ne rend pas la monnaie.

e) Necesitatea de a fi foarte clar şi explicit face ca uneori aceste anunţuri să nu mai conţină fraze eliptice sau verbe la moduri impersonale, cum ar fi infinitivul sau imperativul, ci fraze complete, ca în acest anunţ din metro:

En cas d'incident, utiliser le dispositif d'appel d'urgence pour vous mettre en relation avec le responsable du poste de contrôle.

Remarcăm, în primul rând, prepoziţia *pour* ca element de legătură, fenomen nu foarte frecvent în acest tip de texte în care se tinde spre eliminarea oricăror elemente superflue, primele fiind tocmai aceste elemente de legătură (prepoziţii, conjuncţii etc.).

3) Expansiunea frazelor prin introducerea unor elemente justificative sau explicative constituie deja o slăbire a raportului de strictă autoritate între locutor şi destinatar. Din ce în ce mai mult se observă apariţia unor elemente de colaborare cu destinatarul, în special prin adăugarea unor formule de politeţe. Forme precum verbul "a ruga", "prier" (în forma verbală sau nominală), formula "veuillez...", "vă rugăm" şi de asemenea şi verbe de mulţumire "mulţumim!", "merci" sunt din ce în ce mai frecvente în această formă de comunicare care este avizul sau atenţionarea. Iată câteva exemple:

Prière de ne pas stationner. Sortie de véhicule. (pe o poartă)

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

Merci de ne pas toucher aux globes. (într-un muzeu)

Merci de présenter votre titre de transport au conducteur. (în mijloacele de transport)

Pour le confort de tous, dans les heures d'affluence, MERCI de ne pas employer les strapontins.

Spre deosebire de verbul *prier* "a ruga" (sau forma sa nominală *prière*), care mai prezintă încă o încărcătură de neutralitate specifică autorității, *merci* "mulțumesc" pare mult mai apropiat de destinatar. De asemenea, această formulă anticipă adoptarea comportamentului cerut locutorului, formula venind ca o "constatare" a acestuia de către o autoritate supervizoare.

La polul opus s-ar situa formula *veuillez* care, dincolo de forma aparent politicoasă, este încă destul de imperativă. Iată câteva exemple de acest gen:

Veuillez replacer les volumes après consultation. (în bibliotecă)

Veuillez respecter ces lieux, aussi que le personnel d'entretien. Merci. (la toaletă)

Par souci d'économie d'énergie, veuillez bien fermez les fenêtres et éteindre la lumière avant de quitter la salle.

Le Centre de ressource est un lieu de travail, veuillez parlez à voix basse.

Attention! A compter de ... cet espace est déclaré zone non fumeur. Veuillez prendre l'habitude de fumer dans les grands halls qui font face aux amphis.

Dacă primul text este destul de neutru, următoarele exprimă în mod gradat o amplificare a vocii autorității, iar tonul este din ce în ce mai imperativ. Propozițiile subordonate cauzale care justifică cerința nu diminuează caracterul ei injonctiv, ci îl amplifică. În ultimul text, caracterul injonctiv este accentuat de formula *Attention*.

Apropierea față de destinatar se face uneori prin formule de adresare directă:

Amis visiteurs

Il est interdit de jouer au ballon, au skatebord, au velo, au patins à roulettes et de monter sur les sculptures dans le parc.

În ciuda verbului de interdicție *interdire* şi a formulării foarte seci, textul este mult atenuat de modul de adresare, nu doar politicos, ci şi foarte familiar. Această familiaritate, uneori chiar cu un ton de ironie, se exprimă şi prin alte forme colocviale, precum în textul următor:

Nos amis, les chiens, ne sont pas admis.

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

Acelaşi conţinut poate fi exprimat în forme diferite, care accentuează sau atenuează valoarea injonctivă a enunţului.

În acest sens, să comparăm textul de mai sus cu următorul:

L'accès au Centre commercial est interdit aux chiens, même tenus en laisse, aux cycles et aux rollers.

Dincolo de forma scurtă, seacă, de verbul *interdire*, valoarea injonctivă este accentuată de sintagma concesivă *même tenus en laisse* care elimină orice interpretare subiectivă posibilă a interdicţiei.

Aceste formule au nu numai rolul de a reduce distanţa de autoritate între autor şi destinatar sau de a reinstaura o nouă relaţie bazată pe politeţe în formulele vădit autoritare, ci şi de a convinge, având deci o valoare persuasivă.

Uneori formulele de acest fel sunt foarte explicite:

Ralentir! Pensez à nos enfants.

Pronumele posesiv *nos*, la persoana I plural creează o relaţie de colaborare între cei doi participanţi la comunicare, dar, în acelaşi timp, se face apel la factorul afectiv în cererea de respectare a unei reguli, ceea ce este destul de ciudat şi mai puţin întâlnit, dar nu este decât o nouă modalitate de depăşire a graniţei stricte între autoritatea care creează legea şi cetăţeanul care trebuie să o respecte.

Uneori formulele de politeţe folosite sunt exagerate şi denotă mai degrabă o lipsă de cultură, dar şi de cunoaştere a cerinţelor unui astfel de text. Iată un text aflat pe uşa unei biserici:

Vă rugăm închideţi uşa. Stergeţi frumos picioarele.

Avem însă şi texte aflate la polul opus. Într-un afiş turistic, care urmăreşte, implicit, atragerea clientelei, formulele folosite conţin prin definiţie elemente de politeţe. Nu este cazul textului următor, care, prin formula de adresare foarte injonctivă, prin lipsa oricăror elemente de legătură între propoziţii, pare mai degrabă să atenţioneze turistul asupra unor posibile pericole:

Turişti!
Hotel restaurant Mureş Ilia

O tendinţă recentă în acest tip de texte, din fericire negeneralizată, este de a folosi persoana a doua singular ca formulă de adresare, probabil după modelul limbii engleze unde nu există distincţia singular-plural.

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

Având ca scop reducerea distanței de autoritate, formularea denotă mai degrabă o lipsă de politețe.

4. În cadrul acestui tip de texte, în funcție de actul de limbaj pe care îl exprimă, putem distinge mai multe categorii:

a) *Indicațiile.*

Considerate din punctul de vedere al modalităților deontice, în care se încadrează acest gen de texte, indicațiile sunt marcate cu valoarea 0, deoarece ele nu exprimă nici un fel de interdicție şi nici un fel de permisiune. Considerăm totuşi că au o valoare modală [*prescriptivă*], încadrându-se astfel în tipul de text *injonctiv/prescriptiv*. Informațiile de orientare pe care le exprimă acest tip sunt următoarele:

- destinația (unui local, a unei părți de clădire etc.), locația: *Bureau à louer; Intrare; Ieşire.*
- direcția: *Pe aici!; Spre xerox; Entrée parking; Accès piétons.*
- modul de acțiune: *Pentru coborâre apăsați pe buton; Împingeți; Faire l'appoint, l'appareil ne rend pas la monnaie; En cas d'incident, utiliser le dispositif d'appel d'urgence.*

Acest gen poate fi format dintr-un singur cuvânt, fie substantiv ce denumeşte tipul sau destinația unei încăperi, fie un adverb care arată direcția. Atunci când exprimă modul de acțiune, pot exista propoziții, dar şi fraze, în general explicative.

b) *Atenționările* au cel mai adesea rolul de a preveni accidentele prin orientarea asupra unor pericole. Ele conțin adesea cuvântul *Atenție*, urmat de precizarea naturii pericolului.

Exemple: *Atenție, Câine rău!; Atenție! Pericol de electrocutare!*

Aceste structuri pot fi combinate şi cu fraze care exprimă interdicția: *Attention! L'accès dans la salle est interdit pour le moment.*

c) *Interdicțiile*. Acest tip este mai marcat față de celelalte tipuri de texte. Modalitățile sunt diferite şi, aşa cum am văzut din analiza de mai sus, ele realizează grade diferite de intensitate a interdicției. Aceste grade diferă în funcție de anumiți parametri, precum: modul şi natura semantică a verbului, contextul extralingvistic, sintaxa, prezența formulelor de politețe etc.

Toate aceste caracteristici demonstrează apartenența acestor structuri la acest tip de text, dar şi faptul că ele reprezintă deja un gen al textului injonctiv, chiar dacă, prin dimensiune, un gen minor. Considerăm,

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)

de asemenea, că ele fac trecerea între fraza injonctivă din cadrul unor alte tipuri de texte sau din conversaţia curentă şi genurile majore ale textului injonctiv.

În ceea ce priveşte formele pe care acestea le iau, evoluţia dinspre un injonctiv foarte marcat spre un injonctiv atenuat de formule de politeţe are şi un caracter diacronic, ele schimbându-se în funcţie şi de evoluţia socială a relaţiilor dintre cei doi protagonişti ai acestui tip de comunicare. Se observă, de asemenea, o deviere a injonctivului dinspre formele verbale negative, spre elemente ce ţin de semantismul cuvintelor sau chiar o dispersare a acestuia la nivel de frază, aşa cum s-a văzut din exemplele analizate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Adam, J. M., 1992, *Les textes: Types et Prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*, Paris, Nathan.

Adam, J. M., 1999, *Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes*, Paris, Nathan.

Pitar, M., 2001, *Le texte injonctif – caractéristiques généraux*, în vol. *Comunicare instituţională şi traductologie*, Timişoara, Editura Politehnica.

Plett, H., 1983, *Ştiinţa textului şi analiza de text. Semiotica, lingvistica, retorica*, Bucureşti, Editura Univers.

Searle, J., 1982, *Sens et expression*. *Etudes de théorie des actes de langage,* Paris*,* Editions du Minuit.

Vasiliu, E., 1990, *Introducere în teoria textului***,** Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Weinrich, N., 1989, *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier.

LES MICROTEXTES INJONCTIFS
(Résumé)

Dans le cadre du texte injonctif, à part les genres majeurs de ce type, tels que la *recette de cuisine*, *les modes d'emploi*, *les guides touristiques,* etc., il y a une catégorie de textes très courts qui font le lien entre la phrase injonctive et le texte injonctif que nous avons groupés sous le titre de *microtextes injonctifs*. Il s'agit des annonces, des interdictions, des indications, comme moyen de communication entre une autorité, d'habitude administrative, et le citoyen comme destinataire. D'où certaines formes syntactico-sémantiques des phrases et plusieurs degrés de l'injonctif que nous analysons dans cet article.

BDD-A6363 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:08 UTC)